

Opis źródła:

Przedstawione źródło to protokół posiedzenia Biura Politycznego Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej z 10 lutego 1950 r. Przed ostatecznym przyjęciem planu 6-letniego w formie ustawy, dyskutowano o konkretnych jego założeniach. Omawiany dokument dotyczy dyskusji nad odbudową Warszawy i budową Nowej Huty. Plan sześciolletni był kolejnym – po planie trzyletnim – planem gospodarczym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Przyjęto go jako „Ustawę poz.: 344 – z dnia 21 lipca 1950 r. o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955”. Najważniejsza w planie była polityka intensywnej industrializacji kraju, a wzorem miał być ZSRR. Do największych inwestycji planu zaliczono Hutę im. Lenina w Nowej Hucie. Realizując plan dokonano rozbudowy miast, ale większy nacisk położono na cele propagandowe, niż poprawę warunków życia obywateli¹.

Miejsce wydania:

Architektura i urbanistyka w dokumentach KC PZPR, wybór i oprac. A. Skalimowski, Warszawa 2022, s. 58–62, dokument nr 22.

Miejsce przechowywania źródła:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Protokół nr 30 posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR z dnia 10 lutego 1950.

Tekst źródła:

Architektura i urbanistyka w dokumentach KC PZPR, wybór i oprac. A. Skalimowski, Warszawa 2022, s. 58–62, dokument nr 22.

Protokół nr 30 posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR z dnia 10 lutego 1950

[...]

Porządek dzienny:

Wytyczne odbudowy Warszawy w planie 6-letnim i budownictwo miasta „Nowa Huta”.

A. Dyskusja nad projektem Muranowa”.

---

¹ *Ustawa o planie 6-letnim*, oprac. Z. Kozik, Lublin 1980, passim.

W rezultacie dyskusji stwierdzono:

- a) Uważa się ogólny układ urbanistyczny dzielnicy Muranów za układ niebudzący specjalnych zastrzeżeń.
- b) Należy skontrolować zasadę kompozycyjną ul. Nowotki na odcinku od [Trasy] W–Z do skrzyżowania z koleją [obwodową], przy czym należy osiągnąć efekt większej kompozycyjnej zwartości i jedności obu stron Trasy, zmożenie charakteru wielkomiejsko-ulicznego i wzbogacenia Trasy w wielkie założenia architektoniczne bezpośrednio oglądane i dostępne dla przechodniów i przejeżdżających ul. Nowotki. W tym celu m.in. uznano za wskazane zbliżenie zabudowy w środkowej części trasy, po obu stronach projektowanego teatru, do ulicy, dla uzyskania przedpola o charakterze placu, nie zaś swobodnej przestrzeni zielonej.
- c) Uznano za słuszną zasadę przejrzystego skomponowania ośrodka dzielnicy Muranów jako łącznicy przestrzennej między trasą N–S i Marszałkowską, dającą możliwość głębokiego wglądu we wnętrze dzielnicy, zarówno z N–S, jak i z ul. Nowotki; zwrócono uwagę na konieczność bezpośredniego powiązania budynków monumentalnych, usytuowanych w łączącej przestrzeni zielonej, z obrzeżem ulic.
- d) Uznano za konieczne upamiętnienie terenów Pawiaka pomnikiem, względnie przez pozostawienie elementu pamiątkowego części budowli, z tym jednak, że dawny teren Pawiaka powinien zostać potraktowany jako przestrzeń zielona i włączony w całość przestrzeni zielonej centrum dzielnicy.
- e) Oceniono odcinek zrealizowany Trasy W–Z między placem Bankowym a [trasą] N–S, jako bardziej udany od odcinka między N–S a Żelazną, wskazując na konieczność dalszego opracowywania i kompletowania elementów przedpola.
- f) Powyższe budynki u wjazdu do N–S są konieczne dla urozmaicenia sylwety poziomych brył na odcinku przed Sądami, ale zwrócono uwagę na to, by wjazd ten nie był elementem odcinającym dzielnicę partykularnie od reszty miasta, lecz wręcz przeciwnie – przez łączność architektoniczną z przeciwległymi narożami NS i WZ – organicznie te dzielnice ze sobą wiązał.
- g) Sprawę dalszego architektonicznego wykończenia, w szczególności zagadnienie tynkowania czy też nietynkowania budynków, pozostawiono dalszym próbom w tej dzielnicy.
- h) Wskazano, że w wielu projektach do dnia dzisiejszego pokutuje teza odwracania osiedla plecami do obrzeżnych ulic komunikacyjnych. Teza ta była w okresie, gdy realizowano osiedla społeczne, dążące do przeciwstawienia się otaczającemu kapitalistycznemu organizmowi miejskiemu. W naszych warunkach, w których ulica nie dzieli, lecz łączy, dążyć należy do rozwinięcia życia społecznego nie tylko we wnętrzu osiedla, ale i na obrzeżu tras

komunikacyjnych. Dominującą zasadą kompozycyjną jest zagadnienie wnętrza urbanistycznego magistrali, placów i ulic.

i) Zwrócono uwagę na konieczność bardziej konkretnego określenia programu dla dwóch wielkich budynków użyteczności publicznej tworzących centrum. Zgodzono się z zasadą, wysuniętą przez projektującego, że Muranów jako dzielnica granicząca bezpośrednio z urządzeniami śródmieścia, powinna w pierwszym rzędzie na najbliższym etapie posiadać mniejsze ośrodki osiedlowe kultury (sala zebrań i niewielkie pomieszczenia pomocnicze).

B. Miasto Nowa Huta.

Po przedyskutowaniu projektu planu generalnego osiedla i orientacyjnych założeń architektoniczno-urbanistycznych:

a) Uznano za właściwy układ schematyczny miasta oraz jego lokalizację.

b) Przyjęto zasadę skoncentrowanej zabudowy miejskiej o typie zabudowy dużego miasta (skali miasta wojewódzkiego).

c) Ulica prowadząca do administracji huty powinna być ukształtowana jako ulica wielkomiejska z rozwiniętym handlem wielkomiejskim, z pewnymi budynkami monumentalnymi.

Z ulicy tej przy skrzyżowaniu z placem centralnym należy otworzyć głęboki wgląd na plac centralny i na dominaty architektoniczne tego placu.

d) Ustalono konieczność zdecydowanego powiązania kilkoma komunikacjami głównymi obszaru miasta Nowa Huta z obszarem Krakowa. Należy przewidzieć tendencję wzajemnego zbliżania się i współżycia obu organizmów miejskich przez świadome stworzenie wspólnych ośrodków zainteresowania przy łącznicach komunikacyjnych Kraków–N.H.: Parku Kultury i Odpoczynku, Ośrodka Szkoleniowego, terenów zebrań, terenów sportu, rozrywkowych itd. Skład socjalny mieszkańców Krakowa winien być modulowany przez wpływ skupiska robotniczego N.H. Pożądana jest wspólna organizacja życia zbiorowego, obchodów uroczystości i społeczno-kulturalnych kontaktów N.H. i mieszkańców Krakowa.

e) Uznając zasadę zachowania pasa zielonego między Krakowem a miastem N.H. z perspektywą rozbudowanego we wspólny dla obu miast Park Kultury i Odpoczynku, ustalono, że łącznice komunikacyjne N.H. i Krakowa powinny mieć charakter ciągów o charakterze miejskim otoczonych wyspami zabudowy o typie wielkomiejskim. Ustalono konieczność wprowadzenia tych łącznic w sposób zdecydowany do miast i powiązania z centrum Krakowa w drodze poważnej rekonstrukcji wschodniej części Krakowa

f) Oceniono pozytywnie przewidziane w projekcie miasta przysiółki i osiedla pod miastem, przewidujące możliwość osadzenia na podstawach spółdzielczości produkcyjnej chłopów,

których tereny rolne zajęte zostały pod budowę N.H. i miasta, których zatrudnienie w zakładach N.H. jest w chwili obecnej przewidywane.

Pozytywnie oceniono tereny o charakterze podmiejskiej gospodarki pomocniczej warzywno-owocowej.

g) Zwrócono uwagę na konieczność rozbudowy ośrodków komunikacyjnych szczególnie w okresie budowy miast i zakładu przemysłowego, tak aby umożliwić załogom zatrudnionym przy budowie pełne korzystanie z urządzeń obsługi socjalnej i kulturalnej w Krakowie, zanim jeszcze pełna działalność tych urządzeń zostanie uruchomiona w mieście N.H.

h) Zwrócono uwagę przy kompozycji centrum na słuszne ustawienie Domu Kultury, Partii, Gmachu Związków Zawodowych i Rady Miejskiej we wzajemnym powiązaniu.

i) Zwrócono uwagę na konieczność silniejszego wzrokowego powiązania wnętrza placu zebrania z główną trasą przejazdową z Krakowa.

j) Uznano za niecelowy projekt urządzania Parku Kultury i Wypoczynku na terenach położonych tuż obok terenów fabrycznych N.H. (wokół kopca „Wandy”).

Słowniczek pojęć:

Muranów – osiedle warszawskie wzniesione w śródmieściu według projektu Bohdana Lacherta na terenie i gruzach getta. Za: *Architektura i urbanistyka...*, s. 58, przyp. 64.

Nowa Huta – miasto zaprojektowane w latach 1949–1959 przez Tadeusza Ptasińskiego zgodnie z założeniami socrealizmu; obecnie dzielnica Krakowa -

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Nowa-Huta;3948573.html>

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie dostrzegasz w przedstawionym tekście przykłady socrealizmu w architekturze?
2. Na upamiętnienie jakiego miejsca zwrócono uwagę w dokumencie i dlaczego?
3. Czy zgodzisz się ze stwierdzeniem, że projektując osiedla mieszkaniowe dla realizacji w planie 6-letnim, władza bardziej dbała o propagandę komunistyczną, niż o stworzenie lepszych warunków życia dla obywateli?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Co według Ciebie oznacza zdanie umieszczone w tekście źródła: „Skład socjalny mieszkańców Krakowa winien być modulowany przez wpływ skupiska robotniczego N[owej]. H[uty].”?
2. Dlaczego komuniści mieli „bać się” Krakowa? Szukając odpowiedzi, weź pod uwagę jego dawną historię, jak i losy miasta podczas II wojny światowej?
3. Dlaczego założenia planu 6-letniego nie zostały w pełni zrealizowane?
4. Wymień skutki realizacji planu 6-letniego dla społeczeństwa i gospodarki.

Literatura pomocnicza:

Buch W., *Przemysł w planie 6-letnim*, Kraków 1950.

Jezierski A., Leszczyńska C., *Dzieje gospodarcze Polski w zarysie do 1989 r.*, Warszawa 1994, s. 245–249.

Kaczmarek R., *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2010, s. 607–611.

Ustawa o planie 6-letnim, oprac. Z. Kozik, Lublin 1980.

Najważniejsze cezury:

Powyższe źródło powstało w 1950 r. W Polsce rok ten rozpoczęła wyjątkowo mroźna zima: w Białymstoku odnotowano $-38,4\text{ }^{\circ}\text{C}$. W marcu została uchwalona ustawa wprowadzająca nakaz pracy. Także w marcu Polska wystąpiła z Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Zniesiono samorząd terytorialny, tworząc w jego miejsce rady narodowe. Wprowadzono ustawę o konfiskacie dóbr martwej ręki. W kwietniu prymas Stefan Wyszyński podpisał porozumienie z władzami komunistycznymi. Kościół polski w zamian za prawo do nauczania religii w szkołach i dalsze działanie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego uznał granice Ziem Odzyskanych i potępił żołnierzy, wciąż walczących z komunistami. Powołano Urząd do Spraw Wyznań. Został także utworzony Fundusz Kościelny. 1 maja został ogłoszony świętem państwowym. Miał miejsce początek budowy kombinatu Huty im. Lenina. W wypadku w kopalni „Jankowice” w Rybniku zginęło 29 górników. W czerwcu komuniści poinformowali o zrzuconiu przez Amerykanów ogromnej ilości stonki ziemniaczanej. W „Kodeksie rodzinnym” obniżono wiek pełnoletniości z 21 do 18 lat. Przyjęta została ustawa o powszechnej elektryfikacji wsi. Polska i NRD podpisały układ, w którym uznano granice na Odrze i Nysie Łużyckiej. 21 lipca uchwalono ustawę o planie sześcioletnim. W październiku przeprowadzono wymianę pieniędzy oraz zakazano posiadania złota i „zagranicznej waluty”. W listopadzie został aresztowany generał August Emil Fieldorf „Nil”, skazany na śmierć i stracony 24 lutego 1953 r. Na świecie 1950 r. doszło m.in. do proklamacji

Indii republiką. Rober Schuman, minister spraw zagranicznych Francji, przedstawił plan integracji gospodarczej Europy. Przy zaangażowaniu Chin, ZSRR i USA rozpoczął się konflikt zbrojny między Koreą Południową a Północną. Z powodu dużych sukcesów Korei Północnej, bardzo szybko interweniowały siły ONZ pod dowództwem amerykańskiego generała Douglasa MacArthura. Senator USA Joseph McCarthy oskarżył członków departamentu Stanu o sprzyjanie komunizmowi, co skutkowało początkiem bezwzględnej kampanii maccartyzmu i walką z „wewnętrznym zagrożeniem komunistycznym”. Na forum Rady Europy uchwalono „Europejską konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności”. Powołano Europejską Komisję Praw Człowieka i Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.